

Franciszek Maroń

Przegląd artykułów związanych z dziejami kościoła na Śląsku

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 10, 317-321

1977

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ARTYKUŁÓW ZWIĄZANYCH Z DZIEJAMI KOŚCIOŁA NA ŚLĄSKU

„KWARTALNIK OPOLSKI”

21 (1975), z. 3: J. Pośpiech, *Ks. Karol Myśliwiec (1866—1897)*.

„ŚLĄSKI KWARTALNIK HISTORYCZNY — SOBÓTKA”

31 (1976), z. 1: J. Drabina, *Kontakty Wrocławia ze Stolicą Apostolską w dobie panowania Jagiellonów na Śląsku*.

31 (1976), z. 2: K. Matwijowski, *Z życia codziennego mieszczan Lubania w XVI—XVIII wieku. Uroczystości państwowe i święta kościelne*; J. Kwak, *Formy opieki społecznej w miastach księstwa opolsko-raciborskiego w XVI—XVIII w.*; A. Galos, *Między Berlinem a Watykanem. Działalność dyplomatyczna kardynała Koppa*.

32: (1977), z. 2: J. Mularczyk, *Ze studiów nad prawem patronatu na Śląsku w wiekach średnich*.

z. 4: St. Rybaudt, *Datowane wzmianki imienne z okresu średniowiecza o opatach i mnichach cysterskich w Rudach*.

„NASZA PRZESZŁOŚĆ”

44 (1975) ss. 305+2 nlb. Jest to tom jubileuszowy, wydany z okazji 50-lecia diecezji katowickiej, toteż jego zawartość z wyjątkiem ostatniego artykułu odnosi się wyłącznie do wewnętrznych dziejów tegoż biskupstwa w następującej kolejności: Po wstępnym słowie ks. biskupa-ordynariusza dra Herberta Bednorza ogłosili ks. F. Maroń historię diecezji katowickiej, ks. F. Zebrook dzieje Śląskiego Seminarium Duchownego, I. Mierzwa działalność wydawniczą diecezji katowickiej w pierwszym pięćdziesięcioleciu jej istnienia, ks. J. Gawor przegląd czasopism diecezjalnych, ks. J. Pawlik miejsca pątnicze i ruch pielgrzymkowy w diecezji katowickiej, O. Chryzostom Kurek OFM działalność zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich na terenie diecezji katowickiej. S. Teodora Kasperek rozwój i działalność żeńskich zgromadzeń zakonnych w diecezji katowickiej, ks. A. Biezanowski katolicka dobroczynność na terenie diecezji w latach 1945—1950, ks. J. Bańka życiorys ks. infułata dra Michała Leweka oraz ks. A. Schletz biogramy wybitniejszych misjonarzy — Ślązaków w pierwszej połowie XX wieku.

45 (1976) ss.... dedykowany jest metropolicie poznańskiemu, ks. arcybiskupowi drowi Antoniemu Baraniakowi, z okazji 25-lecia sakry biskupiej. Doboru artykułów dokonano z różnych zakątków i wieków Polski. Przednie miejsce zajął ks. St. Kosowski z staranną pracą o dawnym kościele św. Stanisława biskupa i męczennika oraz o szpitalu ubogich w Trzebini, wówczas sąsiadującej z dekanatem pszczyńskim. Ks. St. Rumiński komentuje naukę ks. Jacka Liberiusza o świętości Matki Boskiej. Przy tej sposobności wspomina o miejscowości Fulnek na Śląsku. Jest tylko jeden Fulnek i to pod Opawą czyli na Mo-

rawach. Najobszerniejszy (ss. 73—189) jest artykuł ks. bpa dra W. Urbana o Sebastianie Ignacym Rostocku, biskupie wrocławskim, jako zasłużonym bibliofilu. Poza tym notujemy jeszcze ks. M. Bańbuły, C M o liturgii i duszpasterstwie parafialnym Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Polsce 1651—1864, oraz ks. A. Schletza o ks. Konradzie Edmundzie Trzeciaku, C M, przed wyjazdem do Chin.

46 (1976) ss. 333+2 nlb, zawiera prace związane z jubileuszem diecezji przemyskiej.

47 (1977) ss. 293 + 2 nlb, zawiera przeważnie materiały historyczne o dobrze znanym klasztorze Pań Norbertanek na Zwierzyńcu, który przez pewien czas był również patronem parafii w Łędzinach. Dlatego trzy temu klasztorowi poświęcone artykuły zasługują na uwagę, mianowicie K. Kramarskiej-Anyszek, *Dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Krakowie na Zwierzyńcu do r. 1840*; S. Anuncjaty Dygat i S. Anieli Rybak o odrodzeniu klasztoru zwierzynieckiego za ksieni Doroty Kątskiej oraz S. Bogumiły Rytko życiorys S. Emilii Podoskiej, norbertanki, żyjącej w latach 1845—1889. Dalsze tematy są już luźnymi przyczynkami, jak ks. J. Kusia o ks. Tadeuszu Kruszyńskim, wykładowcy historii sztuki kościelnej na wydziale teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz ks. J. Kopa o ks. biskupie Henryku Grzędziewie (1897—1968), sufraganie opolskim.

„ARCHIWA, BIBLIOTEKI I MUZEA KOŚCIELNE”

31(1975) ss. 400. Publikują m. i. ks. S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej* a w części pierwszej akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, jak np. opis i zawartość akt wizytacji terytorium wieluńskiego z lat 1668 nn. Ks. L. Grzebień, S J, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku*. Ks. B. Kumor, *Katalog mikroilmów przy KUL-u*, m. i. akt wizytacyjnych dekanatów bytomskiego i pszczyńskiego, których teksty już ogłoszono w poprzednich rocznikach „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”. Natomiast mało dotychczas wykorzystana kopalnia wiedzy stanowią tak samo już sfilmowane *Acta Episcopalia* i ich indeksy z lat 1466—1813, spięte w 4 tomy. W końcu wspomnieć należy o wykazie akt i dokumentów ojców Paulinów na Łąkach pod Głogówkiem z lat 1388—1801.

32 (1976) ss. 398. W wymienionym tomie ks. S. Librowski kontynuuje wspomniane w poprzedniej pozycji *Repertorium akt wizytacji...* Dostrojony do tego jest artykuł J. Ryła o bibliotece katedralnej w Gnieźnie. Nie mniej interesujące jest opracowane przez ks. J. Kracika zagadnienie bibliotek parafialnych i prywatnych księgozbiorów duchowieństwa w XVII i XVIII w. Danych dostarczał dekanat nowogórski, kiedyś sąsiadujący z dekanatami bytomskim i pszczyńskim. Ks. K. Śmigiel referuje o losach archiwaliów, bibliotek i muzeów kościelnych pod rządami A. Greisera (1939—1945). Podobne wypadki rabunkowe w czasie okupacji miały też miejsce w obrębie biskupstwa katowickiego, czym się na razie nikt nie zajął. Ks. H. E. Wycza wski omawia najnowsze schematyzmy dwóch polskich archidiecezji i stwierdza, że wydawanie katalogów duchowieństwa i parafii jest do dziś praktykowane przez wszystkie polskie diecezje i niektóre zakony, choć już nie tak systematycznie jak dawniej. Dlatego należy podkreślić, że zarówno same schematyzmy, jak wszelkie w nich informacje, są bardzo cenione przez polską naukę historyczną. Toteż według słusznego zdania Autora informatory diecezjalne zawierają powinny jak najwięcej wiadomości i być bardzo starannie redagowane.

„ROCZNIKI TEOLOGICZNO-KANONICZNE”

21 (1974), z. 4 zawiera m. i. wywody J. J. Kopecia, CP o dziejach nabożeństwa Drogi Krzyżowej w Polsce, ks. S. Wilka, SDB o tułaczach szlakach ks. prymasa Augusta Hlonda oraz ks. Z. Zielińskiego o hierarchii i duchowieństwie katolickim a polityce germanizacyjnej Prus wobec Polaków. Autor czasem jednak przesadza, gdy np. na s. 105 pisze, iż ks. kardynał Kopp nie wahał się suspendować księży polskich za działalność polityczną, np. ks. Aleksandra Skowrońskiego. Ks. kardynał Kopp wprawdzie nie był polonofilem, ale tak daleko się nie posuwał. Polecam zapoznanie się z biografią ks. Skowrońskiego, napisaną przez ks. E. Szramka. Tam też spotka się z zaprzeczeniem swego na s. 104 wysuniętego twierdzenia, iż „podobnych ks. Szfrankowi bojowników o sprawę ludu polskiego było w następnych latach w szeregach kleru śląskiego coraz mniej”. Dziwna i skądinąd dobrze znana jest podana na tej samej stronie 105 konkluzja Autora-Kapłana, iż biskupi wrocławscy i kler niemiecki kierując się względami „użytecznymi” przyczynili się do zachowania polskości ludu. Na następnej stronie wymieniony jest ks. Alojzy „Fiecek”. Zgodnie z zasadami lingwistyki powinniśmy się nareszcie zdecydować, czy piszemy po niemiecku „Fietzek” albo po polsku „Ficek”. Tertium non datur.

„STUDIATEOLOGICZNO-HISTORYCZNE ŚLĄSKAOPOLSKIEGO”

5 (1976), ss. 369. W dziale historycznym znalazły się następujące dość luźno z ziemią opolską związane publikacje: Ks. K. Gumol, *Struktura społeczna i działalność charytatywna krakowskich bractw akademickich w XVII i XVIII wiekuj* ks. J. Kuś, *Działalność ks. Stanisława Stojałowskiego na Śląsku Cieszyńskim*; ks. K. Dola, *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1416—1500*; ks. bp W. Urban, *Wykaz rejestrów dokumentów Archiwum Archidiecezji we Wrocławiu, cz. IV*.

„ARCHIVFÜR SCHLESISCHE KIRCHENGESCHICHTE”

34 (1976) ss. 219 ogłosił tylko dwie ciekawsze prace. Jedna, napisana przez W. Irgang, wymienia statuty wrocławskiego synodu z dn. 10 X 1248 r. który zalicza się do synodów prowincjonalnych a zarazem legackich. Dlatego nie zostały ogłoszone ani przez ks. I. Suberę w publikacji o synodach prowincjonalnych arcybiskupów gnieźnieńskich, Warszawa 1971, ani przez profesora J. Sawickiego w pomnikowym dziele: Synody diecezji wrocławskiej i ich statuty w dziesiątym tomie Concilia Poloniae, Wrocław—Warszawa—Kraków 1963. Poza tym H. Schiel umieścił na ss. 133—170 listy z lat 1871—1881 o nastrojach na wydziale teologii katolickiej uniwersytetu wrocławskiego. W r. 1881 ostatni teolodzy na skutek szczytowego nasilenia kulturkampfu opuścić musieli gmach uniwersytecki.

„STUDIA GNESNENSIA”

1 (1975), ss. 388. Już w latach międzywojennych ukazało się 17 tomów, a dwa dalsze zniszczył okupant. Zawierały jednak przewaźnie zagadnienia filozoficzne. Obecnie wzorują się na diecezjalnych rocznikach historyczno-teologicznych i oprócz artykułów z różnych dziedzin zamieszczają komunikaty, informacje i recenzje. Pierwszy tom wydano w roku jubileuszowym 25-lecia prymasowskiego pasterzowania ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego. Wśród informacji znalazł się krótki przyczynek ks. S. Kosińskiego, SDB do *Acta Hlondiana*. Dotychczas oprócz skromnego (42.) tomu „Naszej Przeszłości” nie ukazała się żadna poważniejsza monografia o pierwszym biskupie katowickim, a następ-

nie prymasie Polski. Głównym powodem jest rozszarany na skutek zawieruchy wojennej po całym świecie materiał biograficzny. Ks. Stanisław Kosiński, profesor historii Kościoła w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie, podjął się mozolnego poszukiwania i po blisko 25 latach zgromadził dotychczas ponad 10 000 dokumentów dotyczących ks. Hlonda. Całość zbioru pt. *Acta Hlondiana* składa się z 50 tomów maszynopisu, podzielonych trochę niejasno na 1) pisma ks. kardynała Hlonda, 2) korespondencję i przemówienia oraz 3) dokumentację.

„STUDIA ŚLĄSKIE”, SERIA NOWA

28 (1975), ss. 472. Z licznych rozpraw wymienić musimy w powyższej rubryce pracę B. Kałamarza o ks. Karolu Myśliwcu, który według wywodów Autora należał do pochodzącej z duchowieństwa grupy historyków-amatorów, spotykanych przeważnie w XIX i w pierwszej połowie XX w. a oddziałujących na swój sposób na pogłębianie polskości wśród ludu. A. Mrowiec w wykazie pt. *Zginęli w Dachau* mówi o Polakach zamęczonych w tamtejszym obozie koncentracyjnym a pochodzących z terenów byłych rejencji katowickiej i opolskiej. Wśród 888 ofiar śmiertelnych stanowiło 108 kapłanów katolickich i 2 duchownych ewangelickich najwyższy odsetek w porównaniu z liczebnością innych grup społeczeństwa.

29 (1976), ss. 379. Z licznych rozpraw i artykułów o tzw. katolicyzmie politykującym znany M. Pater tym razem rozodzi się pt. *Idee polityczne w ruchu katolickim na Śląsku (1848—1871)* nad problemem rozdziału Kościoła od Państwa i podobnymi zagadnieniami.

30 (1976), ss. 415. W tym tomie ponownie pojawia się M. Pater z zaskakującą tezą: *Biskup wrocławski Melchior von Diepenbrock wobec kwestii języka polskiego na Śląsku*, w której dowodzi, iż właściwym inicjatorem wprowadzenia języka polskiego do szkół był wspomniany arcybiskup biskupstwa wrocławskiego, gdyż według zdania Autora „trudno sobie wyobrazić, by Bogedain jako ksiądz przeprowadzał polonizację szkół na Górnym Śląsku bez zgody swego zwierzchnika w osobie biskupa wrocławskiego...” (s. 44). Tymczasem ks. Bogedaina powołał na stanowisko w Opolu nie biskup, lecz rząd i dlatego był „królewskim radcą rządowym i szkolnym” (Königlicher Regierungs-und Schularath). Zresztą pisano już tyle w tej sprawie, że nawet naprowadzona przez Autora korespondencja z merseburskiego archiwum centralnego faktycznego stanu rzeczy nie zmienia. W tym samym tomie B. Reiner w artykule: *Z problemów narodowo-wyznaniowych w województwie śląskim (1922—1939)* na ss. 113—134 tylko 8 stron przeznaczona na właściwy temat. Toteż twierdzenie, że „struktura wyznaniowa ludności na Śląsku w XIX w., wykształcona w okresie... reformacji i kontreformacji, utrzymała się bez poważniejszych zmian do II wojny światowej” (s. 128), jest zanadto powierzchowne. Na s. 130 Autor odkrył na podstawie dokumentów z lat 1922—1928 320 do 1800 starokatolików, choć własna ich statystyka już w 1923 r. wykazała tylko 28 członków w okręgu katowickim.

„ROCZNIKI BIBLIOTECZNE”

18 (1974), z. 1—2: K Zawadzka, *Ze studiów nad bibliotekami klasztorными dominikanów na Śląsku (1226—1810)*.

„MATERIAŁY DO HISTORII FILIZOFII ŚREDNIOWIECZNEJ W POLSCE”

8 (1974) zawiera pracę J. B. Koroleca jako wstęp do badań nad życiem umysłowym dominikanów wrocławskich w średniowieczu.

„COLLOQUIUM SALUTIS”. WROCŁAWSKIE STUDIA TEOLOGICZNE

6(1975), ss. 346. W pierwszej części są pośmiertne wspomnienia o śp. ks. kardynale Bolesławie Kominku pióra ks. J. Kruciny i ks. J. Majki. W drugiej części dedykowali dziejowej przeszłości archidiecezji wrocławskiej swoje prace ks. bp W. Urban na temat medalii papieskich w zbiorach Muzeum Archidiecezjalnego, ks. J. Swatek o próbach założenia akademii na terenie wrocławskim w wiekach XVI—XVIII i J. Drabina o korespondencji wrocławskich potentatów ze Stolicą Apostolską w latach 1500—1521.

„CZĘSTOCHOWSKIE STUDIA TEOLOGICZNE”

2(1974), ss. 387 — 2 mapki, pomyślane jako księga pamiątkowa z okazji 50-lecia Diecezji. Ks. J. Związek w elaboracie o powstaniu diecezji częstochowskiej wspomina na s. 14 ciekawy szczegół, że przed realizacją był projektowany inny podział diecezjalny pod wpływem licznej delegacji z Górnego Śląska, przyjątej około 20 sierpnia 1920 r. przez bawiącego wówczas w Częstochowie biskupa wrocławskiego Zdzitowieckiego, która prosiła o przyłączenie Częstochowy z Jasną Górą do projektowanego biskupstwa katowickiego, aby tym samym korzystniej oddziaływać na wynik oczekiwanego plebiscytu na Górnym Śląsku. Wspomniany biskup bardzo przychylnie ustosunkował się do propozycji. (Patrz też B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 21 (1970), 354). Ks. L. Warzybok dał przegląd biskupów- ordynariuszów częstochowskich z ks. biskupem drem Teodorem Kubiną na czele, gdzie opuszczono liczne szczegóły z jego pracy duszpasterskiej i społecznej w diecezji wrocławskiej. Ks. J. Kowalski wspomniął o Częstochowskim Seminarium Duchownym, założonym w Krakowie na wzór zaistniałego z inicjatywy ks. biskupa katowickiego, Augusta Hlonda. Tymczasem właściwym inicjatorem w porozumieniu z ks. arcybiskupem-metropolitą Adamem Stefanem Sapielą był ks. biskup Kubina.

„ZESZYTY NAUKOWE KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO”

8 (1975), z. 1: J. Flaga na ss. 79—84 dostarczył bardzo obszernej recenzji, którą można już potraktować jako osobne opracowanie względnie uzupełnienie publikacji K. Kuźmiałk, *Bractwa Matki Boskiej Wspomożycielki Chrześcijan na ziemiach polskich w XVIII stuleciu. Studium z dziejów kultu Maryjnego i wspólnot chrześcijańskich w dawnej Polsce*, Rzym 1973, XL+249+2. Drobny bodaj niedopatrzaniem jest terytorialne oznaczenie Śląska w 1722 r. jako „sąsiadujące” z Cesarstwem Niemieckim.

„STUDIA THEOLOGICA VARSAVIENSIA”

14(1976), z. 1. Ogłoszony tam na ss. 193—210 temat W. J. Wysockiego o życiu religijnym więźniów Majdanka dotyczy również Ślązaków.

NAJWAŻNIEJSZE PRACE DOTYCZĄCE KOŚCIOŁA NA ŚLĄSKU

K. Wachowski, *Cmentarzyska doby wczesnopiastowskiej na Śląsku*, Wrocław 1975, 156. Monografia obrządku pogrzebowego na Śląsku od X do XIII w. o swoistym charakterze, ale z wyraźnym nawiązaniem do Małopolski, skąd najprawdopodobniej dotarli na ziemię górnośląską pierwsi misjonarze. *Polonica w średniowiecznych rękopisach bibliotek niemieckich*, oprac. Z. Włodęk, Wrocław 1974, 149. Na podstawie kwerendy odnotowano kilkaset poloników